

SEKÜLER EMPERYALİST EPİSTEMOLOJİ

ÜSTÜN BOL

B atılılar, emperyalizmin Batı evreninden, Batı medeniyetinden bir sapma olduğunu iddia ediyor. En azından yönetim felsefesi olarak demokrasiyi, ekonomik düzen olarak liberalizmi, evrensel felsefe olarak rasyonalizm ve hümanizmi pazarlayan bir coğrafya, emperyalizm gibi yok edici bir kavramın kendi içlerinden doğamayacağına inanmak istiyor.

Demokrasiyle ilgili tartışmalar bir yana, bu bakış açısı en baştan liberalizmin, rasyonalizmin ve hümanizmin masum, makbul ve mutlak doğru kavramlar olduğu iddiasına dayanıyor. Peki, emperyalizm ile 'Batı medeniyeti' arasında gerçekten bir çelişki var mıdır? Çağdaş düşünürlerden Abdülvahab M. el-Messiri'ye göre yoktur. Batı; kendi dışındaki ülkelere insan hakları pazarlayan, yoksun coğrafyaların yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömüren, sistem ihraç ederek insan kaynağını yönlendiren ve yöneten emperyalist bir tahakkümün adıdır.

Abdülvahab M. el-Messiri'ye göre Batı'nın emperyalizmi reddetme gerekçesi olarak ileri sürdüğü nedenler, emperyalizmin temel ilkelelidir. Bu kavramların ortak özelliği maddi, sayılabilen, ölçülebilen kavramlar dışında hiçbir değeri doğru kabul etmeyen seküler sistemler olmalarıdır. Burada karşımıza çıkan soru ise sekülerliğin neyi içerdiğidir. Türkiye özelinde düşündüğümüzde ülkemizde tartışılan sekülerlik ile Batı'nın sekülerliğinin farklılık arz ettiği görülecektir. Üçüncü dünya ülkelerinde anlaşıldığı hâliyle sekülerlik, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Batı'da sekularizm ise bu ezberin dışında gelenek ve ahlakın mutlak değerlerinin, hayatın bütün alanlarında yok sayılmasıdır. Batı sekularizme bu anlamı vererek, bilgi üretme yollarını kötüye kullanarak, insanlığın temel ahlaki ilkelerini yok sayarak insan ve doğayı sömürülecek bir nesne hâline dönüştür-

mektedir. Batı ürettiği bilgi ve 'ahlakı' dünyanın geri kalanına ihraç ederek seküler materyalizme/emperyalizme hizmet etmektedir.¹

EMPERYALİST EPİSTEMOLOJİK DÜŞÜNCENİN ORTAYA ÇIKIŞI

Emperyalist epistemolojik tasavvuru ortaya çıkaran en önemli argüman Tanrı'nın varlığının inkârı ya da Tanrı'nın öldüğü iddiasıdır. En iyi ihtimalle Tanrı, bilgi süreçlerine ve ahlaki sorulara karışmamaktadır. Bu kabul dünyayı tanımlanabilir, ölçülebilir, sınıflandırılabilir, işgal edilebilir, kullanılabilir bir forma sokar. Bu form hümanist düşüncenin özüdür. Zira hümanizm, dünyayı anlamaya çalışırken Tanrı'yı devre dışı bırakarak insan merkezli bir bakış açısını benimsemektir. Materyalist seküler bakış açısına göre insan; üretici-tüketici, alıcı-satıcı, yöneten-yönetilen, işgalci-işgal edilen gibi ikili karşıtlıklarla tanımlanır. Bu tanım ve insan arzularını yücelten rasyonel, faydacı yaklaşım gücünün zayıf olana tahakkümünü doğurur.

Seküler materyalist paradigma maddi ve ölçülebilir olmadığı gerekçesiyle etik kavramını yok saymış, ondan boşalan yeri doldurmak için bu kavramı dönüştürerek fayda ve haz eksenli bir ahlaksızlığı meşrulaştırmaya çalışmıştır. Fayda ve haz aşkın ve manevi olanı reddederken yerine matematiksel ve istatistiksel bir bakış bırakır.

İnsanı maddeleştiren, aşkın değerlerini körelten seküler materyalist paradigma siyaset teorisini de elbette sekülerleştirmek isteyecektir. Siyaset teorisindeki sekularizm, bireysel anlamda hazın muhafazası için devleti ve devletin çıkarını

¹ Abdülvahab M. el-Messiri, *Kalemin Dansı Göstergenin Oyunu: Seküler Emperyalist Epistemoloji*, Mahya Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 11.

yüceltir. Bir süre sonra devlet, insandan ve insana ait olan bütün değerlerden daha kıymetli hâle gelecektir. Haftada 45 saat çalıştırılan modern insan, mesai bitiminden yeni mesai başlancaya kadar alkol ve seks ile hazlarını tatmin edecek, bu kölelik düzeninden ancak unutarak uzaklaşacaktır. Devlet, insanı sömürerek üretim materyali olarak kullanmakta, pazar payını, askerî gücünü artırmakta, bunun karşılığında bireysel hazları temin ederek, güvence altına almaktadır.

Bu kölelik düzeni devleti: arz-talep dengesi, rekabet mekanizması, pazar payı için başka devletlerle bir çatışmaya sürüklerken; insanı: haz ve menfaatlerden uzaklaştıran aile ve kilise/cami gibi değerlerden koparır. Bu durum bir süre sonra kaçınılmaz şekilde kendi dürtü ve hazlarından başka hiçbir aşkın değeri bulunmayan bir devlet ve birey inşa eder.

Aşkın değerlerini yitiren insan, üretim ve ilerlemenin, güç ve başarının kutsal değerler olduğuna ikna edildikten sonra, dünyanın ve kaynaklarının sonsuzluğuna, bu kaynakları kontrol etme, kullanma hakkının kendine ait olacağına inanır. O zaman sınırsız bir gelişme ve ilerleme ile dünya hâkimiyeti düşüncesi dinin yerini alır ve seküler itikat icat edilir.

Birey ve devleti sekülerleştiren bu adımlar, maddi hazzın hakiki mutluluk olduğu iddiası ile birleşince, ilerlemenin bedelleri göz ardı edilebilir duruma gelir. Elde edilecek haz ve ilerleme karşısında kirlilik, yabancılaşma, toplumsal erozyon göze alınması gereken risklerdir. Bu bakış insanı ve yeryüzünü, hesaplanabilir, ölçülebilir, kontrol edilebilir bir fabrikaya dönüştürür. Bununla birlikte maddi olmayan, ölçülemeyen, sayılamayan, kontrol edilemeyen, aşkın ve ahlaki olan her şey özel/kişisel meseleler olarak değerlendirilerek dışlanır. Bu birey-devlet, aşkın bütün değerleri yok saydığı için hiçbir kural tanımayarak, sınırsız bir yayılma ve hâkimiyet peşinde koşacaktır. (s. 12-15)

EMPERYALİST EPİSTEMOLOJİNİN KİTLELERE PAZARLANMASI

Emperyalist epistemolojide doğa ve insan materyalist birer kavramdır. İnsanlar, ağaçlar, yıldızlar, böcekler, kuşlar istifade edilebilir birer maddedir. Bu maddelerin bir özgünlüğü yoktur. Dinî, ahlaki, tarihî, coğrafi bir değer taşımayan fizik kurallarına bağlı, Tanrısız birer nesnedir.

Doğa ve içindekilerden elde edilecek haz, tahakküm ve ilerleme, aşkın olmasa da içkin bir inanç doğurur. Bu içkin inanç rasyonel bir akılla bir araya geldiğinde dünyayı kontrol etme arzusunun kamçısıdır. Artan arz ve talep, üretim-tüketim döngüsü, bir süre sonra sınırları ortadan kaldıracak emperyalist epistemoloji dünyanın geri kalanına ihraç edilecektir. Üretim

ve pazarlama ile zenginleşen elit sınıf serveti üretkenlerle adil bir biçimde bölüşmediği için, Batı toplumlarında gerilim yaratan ve giderek güvenliği tehdit eden sosyal problemler ortaya çıkmıştır. Bu durum çok çalışan, çok üreten fakat yoksunluk sebe-

biyle az tüketen büyük bir çoğunlukla; üretmeyen, çalışmayan, sayılarının azlığı sebebiyle çok az tüketen zengin bir azınlığı doğuracaktır. Bir müddet sonra bu iki sınıf dünyanın geri kalanında da yaygın bir ayrım oluşturacak ancak, gönüllü bir kölelik şeklinde bu durumu kabul eden toplumlar bu sorunla onlarca yıl sonra yüzleşebilecektir. Bilim ve teknolojinin gelişmesi, iletişim kaynaklarının yaygınlaşması hız ve hazzı dünya genelinde yaydığı gibi, emperyalist epistemolojiyi de dünya genelinde hâkim kılacaktır. (s. 16-17)

BATILI/EMPERYALİST/SEKÜLER

Emperyalizm ile sekülarizm arasındaki bağ tahmin edilenden daha da güçlüdür. Hatta emperyalizm, Batılı, seküler, materyalist ve epistemolojik paradigmanın bir tezahürüdür. Emperyalizm, sekülarizmi uluslararasılaştırır-

Emperyalist epistemolojik tasavvuru ortaya çıkaran en önemli argüman Tanrı'nın varlığının inkârı ya da Tanrı'nın öldüğü iddiasıdır. En iyi ihtimalle Tanrı, bilgi süreçlerine ve ahlaki sorgulamalara karışmamaktadır.

ken; sekülerizm, emperyalizmin meşruiyetini tesis etmektedir.

Nazi Almanya'sının Yahudi, Slav ve Çingene-lerden bir bölümünü yok etmesinin ve sürgün etmesinin nedeni, bu insanların zayıf ve güçsüz olmaları ve bu sebeple üretime katkı yapamamalarıdır. Güçlü ve işe yarar kabul edilenler ise üretim mekanizmalarında değerlendirilmiştir. Almanya dışında kalan Batı ve Amerika'da bu Nazi uygulamasını birebir yerine getirmiştir. ABD, üretim mekanizmalarında kullanamaya-çağını gördüğü Amerikan yerlilerini soykırma uğratmış, onların yerine daha uyumlu ve problemsiz gördüğü Afrika halklarını köleleştirerek kullanmıştır. Çünkü Batı medeniyeti dünyanın faydalanılabilir, baskılanabilir, taşınabilir ve sayılabilir bir maddeden ibaret olduğuna inanır. Bu materyalist-faydacı zihin açısından milyonlarca Afrikalının köleleştirilmesi ve öldürülmesi Batı medeniyeti düşüncesi ile çelişmemektedir.

Batı bugün sahip olduğu refah ve 'demokrasiyi' seküler emperyalist paradigmasına borçludur. Batı, emperyalist tutkularını gerçekleştirmek ve hazlarını tatmin etmek için öteki dünyanın bütün tabi ve beşeri kaynaklarını sömürmüş, yerine ise onlara bu kirli paradigmanın ürettiği sorunları ihraç etmiştir. (s. 18-20)

EMPERYALİST EPİSTEMOLOJİNİN YAŞAM TARZINA ETKİSİ

Emperyalist epistemoloji doğumdan ölüme kadar siyasetten ekonomiye, adaletten sosyal hayata bireyin bütün etkileşim alanlarını baskılar. Âdeta insanın bütün hücreleri bu paradigma ile işgal edilmiştir. Bu paradigmanın kontrolündeki insan ev alırken ihtiyaçlarını değil, birkaç yıl sonra satması hâlinde ne kazanacağını düşünür. Kadın-erkek ilişkilerinde duygular üzerinden değil, hazzı bir çıkar üzerinden ilişki üretir. Kadın cinselliği üzerine kurguladığı bu ilişki kadının fiziksel özelliklerinin değişmesi ile birlikte

sona erer. Çünkü emperyalist epistemoloji istenilen fayda ve haz temin edilemeyince bu fayda ve hazzın başka kaynaklardan teminini öngörür.

Emperyalist epistemoloji kadın-erkek ilişkilerini düzenlediği gibi aile bağlarını da kendi paradigmasına göre biçimlendirir. Üretime katılmayan insan değersizdir. Dünyada var olmanın nedeni üretime katılabilme kapasitesidir. İnsan yaşlandıkça verimini yitirir ve bir yerden sonra tamamen üretkenliğini kaybeder. Kendisinden verim alınamayan birey toplum için bir yükür. Önce ailesi çalışma ritimlerini bozan ve hem maddi hem de manevi bakımdan külfet olan aile büyüklerini bakımevlerine gönderir. Hem bakımevine gönderen hem de bakım evine gönderilen için normal bir davranıştır bu. Çünkü bakımevine giden de kendi ailesine ayısını yapmıştır. Sosyal güvenlik sistemine yük teşkil eden birey için hem ailesi hem de devlet bundan sonra gün sayacaktır.

Bu faydacı emperyalist düzen için insan, doğa, müzik, sanat, düşünce, bilim aklımıza gelen her şey faydalanılabilir, kullanılabilir, tüketilebilir birer nesnedir. Seküler emperyalist tasavvur dini, ahlaki, aşkın değerleri yıpratır, yok eder. İşlem tamamlandığında ise yok ettiği değerler yerine kendi değerlerini ikame eder. Bundan sonra sıra insan doğasının biçimlendirilmesine gelecektir.

Bunun için seküler emperyalist epistemoloji birkaç yol izler. Önce, insan doğası ile ilgili hususlar beşeri bilimlerden çıkarılır. Bunların yerine sayılar, istatistikler, parametreler yerleştirilir. İnsan doğasını besleyen edebiyat, insan doğasından uzaklaştırılarak yapısal ve analitik bir düzleme çekilir. İnsanın savunma mekanizmalarını sekteye uğratacak insan hakları mekanizmaları üretilir. Reklam, moda, bilişim ve eğlence endüstrisi tarafından oluşturulan soyut ihtiyaçlar temel insan hakları olarak belletilir. Haklarını koruyan mekanizmaların olması insan için rahatlatıcıdır. Ona göre kürtaj hakkını, hazzı cinselliği muhafaza eden seküler yapının insanın düşünme özgürlüğünü kısıtlaması problem değildir. Ancak farkında olmadığı, bu hakların neredeyse tamamının üretim potansiyelini artırmak ve üretim araçlarını disipline etmek için kurgulandığıdır. Bu insan hakları mekanizmaları emperyalist seküler saldırıya karşı insanları savunmaz, insanların böyle bir talebi de yoktur!

Emperyalist epistemolojik tasavvurda en keskin sapmalardan biri cinsel sapkınlık biçiminde karşımıza çıkar. Doğrudan insan doğasına saldırı olan bu sapkınlık emperyalist epistemoloji tarafından insan hakları diye sunulur. Giyinen tek canlı olan insanın soyunması (kadın-erkek), “benim bedenim benim kararım” gibi maddeci ve mülkiyetçi bakış açısının gelişmesi, beden sömürsünün özgürlük kılıfında sunulmasından başka bir şey değildir.

Doğayı ve insanı biçimlendiren seküler epistemoloji önce insani olanı öldürür, sonra da Tanrı’yı yok eder. Tanrı’nın ölümü ile birlikte ihtiyaç-haz denkleminde sıkıştırılan insan hayatı merkezî fonksiyonunu yitirir. Merkeziyetini kaybettikten sonra Tanrı’dan da kurtularak güya tam manasıyla özgürleştirilir! Evrenin tek yasası rastlantıdır ve insanın tek hedefi hazlarını gidermektir.

Etrafta bu paradigma ile oluşturulmuş birçok devlet/yönetim vardır artık. Ancak; bütün dünya genelinde bu paradigmanın hâkim olması için başkaca bir şey gerekmektedir. Devletlerin de üzerinde bu paradigmayı yönetecek ve kontrol edecek çok uluslu şirketlere gelmiştir sıra. Bu aşamada üretim, haz, ilerleme gibi dürtülerle bölgesel kontrolü sağlayan devletler/yönetimler silikleştirilir ve yerine renksiz, kokusuz, dinsiz çok uluslu şirketler ikame edilir.

Bu çok uluslu şirketler aşkınlığını yitirmiş, kendi insani dokusunu ve özgünlüğünü kaybetmiş, zevkleri için yaşayan kitleler oluşturur. Bunu yapmak için elinde moda ve reklam gibi argümanlar olduğu gibi devasa kitle iletişim araçları da mevcuttur.

Geniş dünya coğrafyasında emperyalist seküler tasavvurun inşası elbette şansa bırakılamaz. Dünya, küçülse bile insan elinin her an ulaşamayacağı kadar büyük bir coğrafyadır. Emperyalist seküler tasavvur buna da bir çözüm yolu bulur. Bilgi devrimi, iletişim devrimi, teknolojik ilerleme gibi kavramlar dünyayı global bir köye dönüştürecek kullanışlı enstrümanlardır. Biz dünyaya gidemiyorsak dünya bize gelsin der seküler emperyalizm. Üçüncü dünyadan insanlar, konferanslar ve eğitim için Batı’ya davet edilir. Üniversitelerin kapısı sonuna kadar açılır. Bu iş için milyonlarca dolarlık burslar tahsis edilir. Bu kurumlarda yetiştirilen insanlar çok daha ekonomik bir yolla hem seküler emperyalizm tasavvuruna eklenir hem de ülkelerine döndüklerinde bürokratik

ve siyasi mekanizmalarda seküler emperyalist paradigmanın hizmetine sunulur. (s. 21-25)

SEKÜLARİZM VE MODERNİTE

Modernite söyleminin anahtar kavramı Doğa’dır. Doğa’nın alacağı biçim ve anlam modernite kavramının temelini oluşturur. Batı modernitesine göre Doğa ebedîdir, kendi kendine var olur, kesin yasaları vardır, bu yasalar ne ihlal edilebilir ne de askıya alınabilir. Doğa kendisinden başka varlıklara, anlamlara izin vermeyen hepsini kapsayan bir bütündür. Dahası bu bütün içinde insan da bir ayrıcalığa sahip değildir.

Bu referanslar kabul edildiğinde insan doğaya boyun eğmek mecburiyetindedir. Bu bakış açısına göre insan doğada bir maddeden ibarettir. Batı modernitesinin temeli de doğa-madde paradigmasına dayanmaktadır. İnsanın özgün kişiliği göz ardı edilerek doğa-madde denkleminde iman edildiğinde, batının modernite söyleminin gizemi de çözülür. Tıpkı emperyalizmdeki gibi modernite söyleminde de başat aktör yine sekülerizmdir. Ancak bilinenin aksine batı modernitesi kısmi seküler değil, kapsamlı sekülerdir.

Kısmi sekülerlik, üçüncü dünya ülkelerinde bilindiği şekliyle din ile devlet ilişkilerini ayıran, mutlak veya kalıcı (ahlaki-dini) değerler hakkında sessizliğini koruyan, temel meseleler (kader, yaşam gibi) hakkında görüşü olmayan bir dünya görüşüdür.

Bambaşka bir bakış açısı olan kapsamlı sekülerlik ise, dini, ahlaki, insani olan tüm değerlerin sadece devletten değil aynı zamanda kamusal ve özel yaşamdan hatta dünyadan çekilmesini hedefleyen, norm ve değerlerin kaynağı olarak doğa-madde ilişkisini gören tehlikeli bir düzlemdir.

Doğa-madde düzleminde hiçbir ahlaki, insani, dini değere yer yoktur. Bütün süreçler kendi kendini harekete geçirir. Doğa yasaları denilen bu kurallar birebir insanlar için de uygulanmalıdır. Batı modernitesi açısından değerlerinden arındırılmış bir bilim, dünya görüşünün temelini atar. Dünyayı insanların ihtiyaçlarına ve mutluluğuna göre şekillendirmek yerine; bireyin hayatını değerden arındırılmış, rasyonel, doğa yasalarına uyumlu şekilde tasarlar. Bu bağlamda kapsamlı sekülerizm batı modernitesinin

diğer adıdır. Birinden bahsedilirken söz edilen aslında ötekidir. (s. 28-29)

Batı modernitesinin kapsamlı sekülarizm ile ilişkisi iki kavramın mücadelesi ile ortaya çıkar; aşkınlık ve içkinlik. İçkinlik, kaba bir tanım- la içinde olmak anlamına gelir (*mündemiç*). Genelde ise kendi kendine yeten, kendi kendine işleyen, kendi kendini açıklayan bir hâldir. Bu durum aşkınlık kavramının karşıtıdır.

Aşkınlık ise, insanın gözlemediği, deneyim- lemediği, bildiği alanın dışında, bilimsel olanın ötesinde bir yerdir. İçkinlik, en iyi ihtimalle Tanrı'nın yaratılmış dünyanın içinde bulundu- ğunu, bir parçası olduğunu kabul eder. Aşkınlık ise tanrının yaratılmış dünyanın ötesinde ve ondan bağımsız var olduğunu düşünür.

İçkinlik Tanrı'nın varlığını inkâr edebilirken, aşkınlık varlığın Tanrı'nın elinde olduğunu düşünür. İçkinliğe göre doğa-madde denklemin- de; Tanrı, insan ve geri kalan her şey bu doğanın ürünü ve maddesidir. Aşkınlığa göre ise yaratan ile yaratılan arasında kapatılmaz bir mesafe vardır. Allah yarattıklarına çok yakın bile olsa (şah damar) yarattıklarından farklıdır.

İçkinlik evreni, tek bir organik bütün, öz, kendi kendine yeten, kendi kendini aktive eden ve kendini açıklayan bir madde olarak tanımlar ve insani alanı bu tanımdan tasfiye eder. Bu durum her tür düalizmi ortadan kaldıracığı için (tanrı-insan, insan-doğa) bütün evreni basit bir monizm ile açıklar. (s.30-31)

İçkinlik eğer Tanrı'yı inkâr etmiyorsa panteiz- me yönelir. Seküler materyalist panteizm Batı modernleşmesinin bir başka temel paradigma- sıdır. Doğa-madde paradigması ile materyalist panteizmin benzerliği dikkat çekicidir. Bu paradigma bize şu sloganları öğretir ve ezber- letir: "Dünya (insanlık dâhil) doğa yasalarına tabidir, yaşamak hayatta kalma mücadelesidir, sadece en güçlüler hayatta kalır, dünya organik bir bütündür, kadının bedeni onun kaderidir, madde kendi kendini düzenler, bilim değerden bağımsızdır, değerlerini kendisi belirler, her şey kutsaldır-hiçbir şey kutsal değildir."

Seküler emperyalist epistemoloji için içkinlik her şeydir. Kapsamlı sekülarizm bir içkinlik bi- çimidir ve içkinlik Tanrı'yı yok etme girişimidir.

Tanrı yok olduğunda düalizm ortadan kalkar ve onun yerine iki yaratıcı geçer: kendini tanrılaş- tıran insan monizmi (emperyalist monizm) ve kendi kendini açıklayan doğal nesnenin düzen- leyici olduğunu iddia eden natüralist materya- list monizm. İnsan Tanrı ve Doğa Tanrı!

Birinci tip monizm insanlığı doğanın üzerin- de konumlandırır. İkinci tip monizm ise tam tersini yapar. Bu monizmler arası düalizm, içkinleşme süreci ilerledikçe ortadan kalkar ve kendini doğa-maddenin bir parçası kabul eden insan, materyalist monizme teslim olur. Bunun neticesinde natüralist materyalist monizm, insan hayatının bütün alanlarında etkisini gösterecektir. Ekonomik alan hızla içkin bir mahiyete bürünür. Ekonomi, değerden arındırılmış, kendi kendini tanımlayan, herhangi bir ahlaki ya da insani kaygısı olmayan içkin bir alan hâline gelir. Bu durum insan faaliyetlerinin diğer alanlarında da tekrarlanır.

Siyasi alanda devlet, dinî ve ahlaki bir temelde meşruiyet aramaz. Onun yerine kendisini değer- den arındırır, varlığı bizatihi haklılık sebebidir. Kendini doğrular, kendini referans alır, kendine atıfla yapar.

Dünya düzeni, ekonomik, siyasi, sosyal alanlar- da kendini doğa-madde özellikleri ile donatan, içkin yasalar barındıran, kendine atıfta bulu- nan faaliyet alanları ile çıkar insanın karşısına. İnsanlık da aynı seküler, emperyalist, monist içkinleştirme sürecine tabi tutulur. Buna göre birey, tatmin edilmesi gereken hazları bulunan, emeği bir üretim aracı olarak kullanılabilen, ekonomik bir erkek-kadıdır. Bir üretim mater- yali olmasının yanında pazar olması sebebiyle de bir tüketim materyalidir. (s. 34-36)

İnsanı, devleti, ekonomiyi, sosyal hayatı içkin bir monizm ile yapılandıran seküler paradigma çevreyi de amaç eksensiz dizayn etmelidir. Şehirler, seküler emperyalist paradigmaya göre yeniden kurulur. Geniş caddeler, devletin bireye kolayca tahakkümünü sağlamak için, üreti- mi aksatmamak için ulaşımı kolaylaştırmak üzere yapılır. Hız ve haz üretimin en önemli argümanıdır.

Özü itibarıyla monist olan seküler emperyalist tasavvur bütün dünyayı bir pazar olarak gördü- ğü için insanları tek tipleştiririnin peşindedir. Çeşitliliğin olduğu, birden çok moda ve akımın

yer aldığı bir piyasada pazar payı azalacaktır. Tek bir moda akımı, tek bir yaşam standardı, tasarlanmış alışkanlıklar ve ihtiyaçlar egemenlerin kârlarını artıracak, üretim mekanizmalarını faal ve canlı tutacaktır. Bunun için iklim, coğrafya dikkate alınmaksızın tek tip bir yaşam modeli üretilir. İnsanların ihtiyaçları olmasa bile büyük evler satın alması, bu evlerde daha önceden belirlenmiş ihtiyaç dışı materyallerin kullanılması sağlanır. Orta Asya ve Arap coğrafyasının şartlarına göre tasarlanmış çadır ve halı-kilim yerine masa ve sandalye pazarlanır. Klimalar, elektronik aletler, bilişim materyalleri en temel ihtiyaçlar listesindedir. Geleneksel sanatlar bir kenara bırakılarak dijital olarak üretilen tek tip ürünler kullanılmaya başlanır. Batılı paradigma insanlardan kendi özgün kimliklerini terk etmelerini istemekte, farklılıklarını yok ederek, sığ bir monizm dayatmaktadır.

Batı bu dayatmayı daha önce burslarla üniversitelerinde eğittiği ve Batı'nın üstünlüğüne ikna ettiği 'aydınlar' eliyle gönüllü bir biçimde yaptırmaktadır. İslâmî muhalif akımlar bile Batı'nın seküler materyalist ilerlemeciliğini kendisi için hedef olarak belirlemede, Batı karşıtı bir Batıcılıkla var olmakta mahsur görmemektedir.

TANRISIZ BİR DÜNYADA SEKÜLER BİR KAVRAM: HÜMANİZM

Batılı epistemolojik paradigma evrenin merkezinin, evrenin dışında değil kendi içinde var olduğunu söyler. Bu bakışa göre Tanrı hiç var olmamıştır, var olmuşsa bile insan ile hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Böylece yaratıcı-yaratılan düalizmi ortadan kaldırılarak insan-tabiat monizmi meşrulaştırılır. Başka bir deyişle geleneksel aşkınlık metafiziği yerine içkinlik metafiziği monte edilir. Bu dünya görüşü karşımıza hümanizm adıyla başka bir kavram çıkarır.

Hümanizm, evrenin merkezine Tanrı yerine insanı yerleştirir. İnsanı merkezileştiren, düalizmi reddeden, materyalist monizme rıza gösteren bir sistemdir bu. Bunun anlamı insan ve doğa fenomenlerinin bir bütün olduğu ve her ikisinin de aynı yasalara aynı derecede bağlı olduğudur.

İnsanlık ile doğa arasında fark görmeyen, bilim ve bilginin kutsandığı materyalist monist seküler epistemolojik düzen insanlara; dünyada tek bir hukuk, tek bir kültür, tek bir insanlık olduğunu dayatır. Bugün içinde yaşadığımız çok kültürlü, çok hukuklu, çokça özgün insanlık, onlara göre doğal düzeninden sapmıştır ve bu sapma giderilerek tekli bir düzen yeniden kurulmalıdır! Bu anlayış aşkınlık metafiziğinin nihai ölümü, içkinlik metafiziğinin nihai zaferi anlamına gelmektedir.

Epistemolojik paradigmasını seküler, hümanist, emperyalist bir düzleme oturtan sistem ahlaki anlamda da teorisini geliştirecektir. Bu teoriye göre; kutsal, mutlak ya da teleolojik hiçbir şey yoktur. İnsanın bu dünyada varoluşunun amacı evren üzerinde tam kontrolü, doğaya hâkimiyeti, doğal kaynakları maksimum düzeyde kullanmayı sağlayacak bilgi birikimi gerçekleştirmektir. (s. 106)

Tanrı'yı öldüren, insanın Tanrı tarafından onurlandırıldığını reddeden bu görüş insanı bir nesneye, maddi bir varlığa dönüştürür. Hiçbir nesnenin, hiçbir maddenin ahlak yasaları olamayacağı gibi kutsalı da olmayacaktır. O hâlde insanın ve hayatın amacı ne pahasına olursa olsun üretmek, tüketmek, kar elde etmek ve haz sağlamaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz seküler emperyalist paradigmanın dünyayı taşıdığı yer bütün boyutlarıyla bir krizdir. Bu kriz, ilerleme metaforunun arkasına gizlenerek bütün insanlığı kuşatmıştır. Pornografi, çevre kirliliği, savaşlar ve her türlü silahlanma, insanlığın içine savrulduğu psikolojik ve ahlaki sorunlar, bedeli hiçbir üretim materyali ile ödenemeyecek boyutta büyük bir yıkım bırakmıştır.

Bu yıkım ve krizin aşılması elbette mümkündür ancak bunun için gerek İslâm dünyasından gerekse Batı içinden muhalif seslerin kültür, tarih, siyaset, ekonomi, dünya, ahlak ve insan üzerine bütün kavramları yeniden tanımlamaları ve insana dair temel değerleri yeniden inşa etmeleri gerekmektedir. Bunun için de kapsamlı bir alternatif teoriye, materyalizm karşıtı bir kategoriye, alternatif bir bilim, din, tarih, kültür sosyolojisine ve süreklilik arz eden bir düşünme eylemine ihtiyaç bulunmaktadır. (s. 149-155)

Sosyo-Psikolojik Boyutları Açısından Kur'ân Kıssaları

ZEKERİYA AKPINARLI

İlâhî hitabın ve kutsal mesajın kendisinde son bulduğu kitap, hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. İnsanların hakikati daha iyi anlayıp kavramaları ve ibret almaları, ilâhî mesaj ve hikmetleri daha sarîh algılamaları için çeşitli beyan ve üslup şekillerini kullandığını, muhtelif örnekler ihtiva eden ayetleri belirli usul ve yöntemlerle açıkladığını bizatihi Kur'ân-ı Kerîm kendisi vurgulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında insanlık tarihi boyunca ilâhî mesajın insanlığa sunduğu semavi kitaplar zincirinin son halkasını teşkil eden Kur'ân-ı Kerîm'in kullandığı üslup ve yöntem şekillerinden birisi, belki de en önemlisi, Kur'ân kıssaları olarak görülebilir. Hatta kıssalar hakkı ve hakikati anlamada bir usul ve yöntem olmaktan öteye geçerek önemine ve yer kapladığı hacme atfen müstakil bir ilim dalı olmuştur. Tefsir ilminin irdeleyeceği başlı başına bir muhteva hâline gelen bu ilme, tarihî kişilerin içerisinde bulunduğu olaylara dair haberler, bilgiler ve bunlardan bahseden ilim anlamında "Kasasu'l-Kur'ân" denmiştir.

KISSALAR VE TEFSİR GELENEĞİ

Böylesi mukaddes bir kitabın ilâhî hitabında kıssaların gerek niceliksel anlamda ciddi bir yekûn tutması gerek niteliksel anlamda tarihî kahramanlardan ve kadim toplumlardan bahsetmesi, bu alana ayrı bir yönelişi beraberinde getirmiştir. Yeteri kadar olmasa da bir bütün olarak Kur'ân-ı Kerîm ve münferit konuları üzerine sosyolojik ve psikolojik analizler, tahliller, araştırmalar ve değerlendirmeler yapıla gelmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan birkaç kavramın sosyo-psikolojik açıdan ilişkisiyle ilgili çalışmaları da bulunan Fikret Gedikli'nin "*Sosyo-Psikolojik Boyutları Açısından Kur'ân Kıssaları*" isimli doktora tezi, burada söz konusu edilecek olan incelemeler ve değerlendirmelerde esas alınan kaynaktır. Tam bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki ilgili doktora tezi, akademik makale ve tezler arasında kendi bağlamında ve alanında kaleme alınan tek kalmış bir araştırma ve inceleme mevzusudur. Birçok açıdan ve boyuttan ele alınan Kur'ân kıssalarının sosyo psikolojik açıdan ele alınmış olmasıyla

alanında büyük bir boşluğu doldurmuş olmakla beraber, her bir kıssanın kahramanının ya da avantürünün toplumsal ve bireysel açıdan sentezi gibi tefsir geleneğinde bugüne kadar hiç sezinlenmemiş boşlukların varlığının da habercisi olmuştur.

İlgili çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sosyal psikolojinin mahiyetinden, tarihsel gelişim serüveninden, inceleme konularından bahsetmekte; sosyal psikolojinin temel konuları arasında yer alan tutumlar, davranışlar, sosyal biliş, benlik, önyargı ve saldırganlık gibi temaları ayrı birer başlık altında incelemektedir. Sosyal psikoloji ile ilgili genel bilgi ve değerlendirmelerin kapsamlı ve bütüncül olabilecek "Sosyal Psikoloji" başlığı altında verilmesi muhtevaya muvafık görünmektedir.

İkinci bölüm İslâm tefsir geleneğinden ve Kur'ân kıssalarından, bu kıssaların anlatılış yönteminden ve nüzûl gayelerinden bahsetmektedir. Belki de burada üzerinde durulması gereken en önemli husus, inmiş olduğu toplumun kültürünü ve